

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

МАРМИЛОВА Тетяна Дмитрівна

УДК 342.951:351.713:339.543.66(477)

**ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ВСТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
МИТНИХ ПІЛЬГ ТА ПРЕФЕРЕНЦІЙ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
КОРМИЧ Борис Анатолійович,
Одеська національна юридична академія,
професор кафедри морського та митного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ГОЛОСНІЧЕНКО Іван Пантелійович
Національний технічний університет України
„Київський політехнічний інститут”
завідувач кафедри господарського, кримінального та
адміністративного права

кандидат юридичних наук, доцент
МАЗУР Анатолій Васильович
Академія митної служби України
доцент кафедри адміністративного та митного права

Захист відбудеться «__» жовтня 2010 р. о __ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. С. Варламова, 2.

Автореферат розісланий «__» _____ 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ВСТУП

Актуальність теми. Із вступом до Світової організації торгівлі (далі – СОТ) Україна обрала шлях вільної, прозорої та недискримінаційної зовнішньої торгівлі. Адже саме ці три принципи є ключовими. Вони визначають зміст міжнародно-правових зобов'язань держав-членів СОТ та загальне спрямування подальшого розвитку багатосторонньої торговельної системи, створеної в рамках цієї організації.

Таким чином, зовнішньоекономічна та митна політики України на сьогоднішній день у більшості аспектів є пов'язаними нормами СОТ, недотримання яких може мати цілий ряд негативних міжнародно-правових наслідків. Разом із тим однією з особливостей СОТ є її „м'яка структура” що передбачає чимало виключень для держав-членів, одним із яких є категорія митних пільг та преференцій. Отже, цей напрямок митної політики в умовах членства у СОТ набуває додаткового значення, оскільки дозволяє реалізовувати заходи з досягнення оптимальної структури експорту та імпорту.

Одночасно угоди СОТ спрямовані на підтримку країн, що розвиваються, та менш розвинених країн, для яких передбачена дія Генеральної системи преференцій, що ставить перед Україною нові зобов'язання. Це означає, що Україна має забезпечити відповідні механізми преференційного доступу на свій ринок для таких країн.

Сфера митних пільг та преференцій, які у більшості випадків пов'язані із зменшенням рівня обкладення митом, є важливою щодо забезпечення законності та попередження можливих зловживань, що є складовою цілої низки заходів, які вживаються Україною останніми роками.

Таким чином, можна говорити про високу актуальність дослідження правового регулювання та процедур застосування митних пільг та преференцій як із точки зору виконання зовнішньополітичних зобов'язань, так і з точки зору забезпечення реалізації завдань національної митної політики та дотримання законності у митній сфері.

У науковій літературі проблемам застосування митних пільг та преференцій, відступу від загального режиму найбільшого сприяння у міжнародній торгівлі, надання переваг доступу на ринок на користь країн, що розвиваються, та найменш розвинених країн присвячені роботи зарубіжних дослідників Дж. М. Гретера, М. Оллареги, М. Пангесту, І. Зенкіна, А. Данильцева, І. Тимошенко, Б. Габричидзе. Крім того, питання впливу угод СОТ на національне митне право були предметом уваги українських науковців Є. Додіна, С. Ківалова, Б. Кормича, А. Мазура, О. Мальського, Д. Приймаченка.

Загальні питання управлінської діяльності митних органів розглядались у працях таких науковців, як В. Авер'янов, І. Голосніченко.

Емпіричну базу роботи становлять міжнародні нормативно-правові акти, нормативно-правові акти України та зарубіжних держав, матеріали

правозастосовної практики вищих судових інстанцій України та судові рішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження обрана з урахуванням необхідності мінімізації та гармонізації митних процедур відповідно до міжнародних стандартів, а також заходів, що передбачені Концепцією модернізації діяльності митної служби України, яку затверджено Наказом Держмитслужби від 17.10.2006 р. № 895. Дослідження виконано в рамках наукової програми Міністерства освіти і науки України „Актуальні проблеми розвитку демократичної, соціальної правової держави відповідно до вимог Конституції України”, відповідно до науково-дослідної проблематики кафедри морського та митного права Одеської національної юридичної академії і є частиною роботи академії в рамках загальнонаукової тематики „Правові проблеми становлення і розвитку сучасної української держави” (державний реєстраційний номер 0101U001195).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у встановленні сутності механізму застосування митних пільг та преференцій як специфічного засобу митної політики та визначенні змісту пов'язаних із цим митних процедур у контексті міжнародно-правових стандартів і на цій основі вирішення спірних питань реалізації відповідних норм митного законодавства та розробки науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

проаналізувати генезис та основні принципи правового регулювання митних пільг та преференцій;

визначити правовий зміст та співвідношення понять „митна пільга” та „тарифна преференція”;

виділити основні концептуальні підходи щодо місця і ролі митних пільг у системі заходів митної політики;

визначити передумови формування правового інституту митних пільг та преференцій;

встановити специфіку та систематизувати митні пільги і преференції в залежності від мети та способу їх застосування;

виявити особливості здійснення митних процедур при застосуванні митних пільг і преференцій;

розробити конкретні пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання митних пільг і преференцій.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що складаються з приводу встановлення та застосування митних пільг та преференцій.

Предметом дослідження є правові основи та організація надання митних пільг та преференцій.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить система загальнонаукових та спеціально-наукових

методів пізнання, комплексне застосування яких обумовлено метою та завданнями роботи і спрямоване на забезпечення достовірності отриманого знання. За допомогою діалектичного методу проаналізовано сутність управлінської діяльності митних органів із приводу здійснення митного контролю та оформлення товарів, що переміщуються із застосуванням пільг, через дослідження діалектично пов'язаних категорій змісту та форми. Історичний метод дозволив дослідити генезу теоретичних ідей та митного законодавства на етапах розвитку держави та права. Вжиття методу системного аналізу допомогло визначити зміст митних процедур щодо товарів, переміщення яких здійснюється із застосуванням митних пільг. Із використанням догматичного методу опановано зміст положень митного кодексу України щодо визначення основних понять. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено аналіз юридичних конструкцій та термінів у митному законодавстві зарубіжних країн, міжнародних митних стандартах та національному законодавстві.

Наукова новизна одержаних результатів визначається сучасною постановкою проблеми, застосуванням відповідного теоретико-методологічного апарату та практики реалізації норм чинного митного законодавства щодо митних пільг та преференцій. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень механізму правового регулювання переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів із застосуванням до них митних пільг та преференцій, що дало змогу сформулювати авторське бачення шляхів удосконалення митного законодавства та підвищення ефективності відповідної діяльності митних органів. У результаті здійсненого дослідження отримано такі основні наукові результати:

уперше:

визначено тенденції розвитку міжнародно-правового регулювання митних пільг та преференцій, серед яких: органічний зв'язок або із спеціальним суб'єктом, що переміщує товари через митний кордон, або із специфічними видами товарів за походженням, призначенням, класифікацією або іншими характеристиками; пов'язаність міжнародно-правовими стандартами, виключний та персоніфікований характер;

запропоновано авторське визначення правового змісту поняття „митні пільги” як сукупності тарифних та нетарифних (процедурних) переваг, що надаються особі або товару в процесі переміщення предметів через митний кордон України;

охарактеризовано механізм застосування тарифних преференцій, які встановлюються у вигляді звільнення від справляння мита, зниження ставок мита або встановлення тарифних квот;

визначено зміст та структуру правового інституту митних пільг та преференцій, як сукупності норм, що встановлюють особливу систему виключень із загальних митних правил та процедур;

розроблено типологію митних пільг та преференцій в залежності від сфери та мети застосування та визначено пов'язані із цим особливості їх правового регулювання;

запропоновано заходи удосконалення практики митного контролю та оформлення товарів з урахуванням міжнародних стандартів;

удосконалено:

погляди на митні пільги та преференції як виключення із загального зовнішньоекономічного режиму держави, встановленого згідно з його міжнародно-правовими зобов'язаннями та внутрішнім законодавством;

погляди на вплив угод СОТ на розвиток системи митних пільг та преференцій;

набули подальшого розвитку:

дослідження особливостей здійснення митного контролю та митного оформлення при застосуванні митних пільг та преференцій;

дослідження ефективності митного контролю щодо забезпечення законності при застосуванні заходів тарифного регулювання;

сформульовано конкретні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правової бази митної політики України шляхом внесення змін до Митного кодексу України, Законів України „Про зовнішньоекономічну діяльність”, „Про Єдиний митний тариф”, нормативно-правових актів Держмитслужби України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення та висновки дисертації можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальших досліджень проблем підвищення ефективності митного регулювання та спрощення митних процедур;

правотворчості – при розробці і вдосконаленні митного законодавства;

практичній діяльності – для вдосконалення організації митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон із застосуванням митних пільг та преференцій;

навчальному процесі – при підготовці розділів підручників і навчальних посібників із курсів „Митне право” та „Міжнародне митне право”, а також при викладанні цієї дисципліни у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Положення дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції-форумі „Митна справа в Україні: теорія і практика” (Академія митної служби України, м. Дніпропетровськ, 2008 р.), Всеукраїнській науковій конференції „Правове життя сучасної України” (Одеська національна юридична академія, м. Одеса, 2008 р.), Всеукраїнській науковій конференції „Правове життя сучасної України” (Одеська національна юридична академія, м. Одеса, 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції „Роль та місце органів внутрішніх справ у розбу-

дові демократичної правової держави” (Одеській державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, 2009).

Дисертація пройшла обговорення і рецензування на кафедрі морського та митного права Одеської національної юридичної академії. Окремі аспекти дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі при викладанні курсу „Міжнародне митне право” в Одеській національній юридичній академії.

Публікації. Результати дослідження викладено у дев’яти наукових статтях, п’ять із яких опубліковано у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, висновків. Загальний обсяг дисертації становить 172 сторінки, список використаних джерел міститься на 19 сторінках і налічує 180 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** викладено актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зв’язок роботи з відповідними науковими програмами, планами, темами, визначено об’єкт, предмет, мету й основні завдання дослідження, охарактеризовано методологічну основу роботи, її наукову новизну і практичне значення, надано відомості про апробацію теоретичних положень дослідження, його структуру та обсяг.

Розділ перший „Теоретико-методологічні підходи до правового регулювання митних пільг та преференцій” складається із трьох підрозділів і присвячений дослідженню тенденції розвитку міжнародно-правового регулювання інституту митних пільг та преференцій, визначенню правового змісту та співвідношення категорій „митна пільга” і „тарифна преференція”, дослідженню правової природи пільг.

У **підрозділі 1.1. „Історія формування системи митних пільг та преференцій”** надається історичний огляд проблеми становлення пільг та преференцій у митному праві.

Хоча домовленості між державами стосовно товарообміну відомі з давніх часів, питання надання привілеїв і забезпечення безпеки купців тривалий час розглядались у межах більш широких політичних і військових угод. У другій половині XIX ст. важливим елементом такого роду договорів стало закріплення в них положень, що надавали право іноземним особам в’їжджати, перебувати, займатись економічною діяльністю, звертатися до судів на території країни-учасниці договору. Як правило, таким іноземним особам надавався режим найбільшого сприяння, який зобов’язував країну надавати іноземній особі умови, не гірші у порівнянні з особою будь-якої іншої країни. Однак національний режим, тобто умови не гірші, ніж для власних осіб країни-учасниці договору, не гарантувався. Інша група положень торговельного договору того часу стосувалася безпосередньо товарів. Все більшою кількістю угод встановлювався режим найбільшого

сприяння. Крім того, виникло поняття конвенційного мита, коли безпосередньо в торговельному договорі сторони встановлювали митні ставки по всій або частині номенклатури митного тарифу. Такі ставки ставали при цьому договірними. Вони були нижчими за звичайні, автономні ставки і забезпечували учасникам договору переваги у взаємній торгівлі. Отже, категорія „митна пільга” у сучасному розумінні сформувалась у митному законодавстві у ХІХ ст. і від самого початку включала переваги за двома ознаками, а саме: за приналежністю до групи осіб, які мали право на користування пільгами (насамперед, дипломатичні та консульські представники), та за видом або походженням товару, що підлягав ввезенню із зниженням рівня митного обкладення (у рамках режиму найбільшого сприяння, торговельних союзів тощо).

У підрозділі 1.2. *„Основні концепції митних пільг та преференцій як специфічного засобу митної політики”* проаналізовано наявні в науці митного права підходи до визначення понять „митні пільги” і „тарифні преференції”, досліджено внутрішню природу пільги (її зміст) через вивчення таких характерних ознак, як виключність та персоніфікований характер надання, запропоновано авторське визначення правового змісту поняття „митні пільги”.

Термін „митні пільги” в сучасному розумінні є узагальнюючим для визначення сукупності „тарифних пільг”, „тарифних преференцій”, а також нетарифних переваг. Сам по собі термін „пільга” означає більш сприятливі умови, ніж ті, що існують зазвичай, за загальним правилом. Іншими словами, надання пільги передбачає виключне право отримувати переваги перед рештою осіб, предметів тощо, а тому визначальною характеристикою, зокрема митних пільг є їх виключний характер, що полягає у створенні особливого пільгового режиму замість загального, що діє в державі. Вся сукупність митних пільг представлена двома великими групами, одна з яких стосується надання переваг особам, інша – предметам. Надання пільг обумовлюється або спеціальним статусом суб’єкта, що надає йому право на їх одержання, або такими специфічними характеристиками товару, як походження, призначення, класифікація згідно з товарною номенклатурою, що відповідають встановленим умовам переміщення таких предметів із застосуванням пільг, а отже, важливою особливістю митних пільг є персоніфікований характер їх надання.

Як видно з назви, правовий зміст понять „тарифні пільги” і „тарифні преференції” є більш вузьким, обмеженим лише фінансовим засобом впливу. Тарифна пільга – це перевага, що полягає у зниженні рівня митного обкладення, ставка якого міститься в Митному тарифі. Поняття „тарифна преференція” є більш вузьким за поняття „тарифна пільга”, оскільки полягає у зниженні рівня митного обкладення і надається в залежності від країни походження товару. Оскільки до змісту понять „тарифна пільга” і „тарифна преференція” покладено дві принципово різні групи пільг, що обумовлено

різними цілями, підставами надання та особливостями здійснення митних процедур, запропоновано внести зміни до ст. 1 Митного кодексу України, виклавши аналогічні визначення понять „митні пільги”, „тарифні пільги”, „тарифні преференції”. На відміну від групи „тарифних” пільг, переваги не фінансового характеру можуть сприяти оперативному переміщенню осіб та товарів через митний кордон у вигляді пільг із здійснення митних процедур. Отже, митні пільги можна охарактеризувати як сукупність тарифних та нетарифних (процедурних) переваг, що надаються особі або товару в процесі переміщення предметів через митний кордон України.

Розглядаючи сучасний етап розвитку інституту митних пільг слід відзначити визначальну роль міжнародного права, що перетворило пільги із засобу дискримінації учасників міжнародної торгівлі на інструмент підтримки „слабких” економік. Залучення країн, що розвиваються, та менш розвинених країн до участі у світовій торгівлі на вигідних для них умовах стало можливим завдяки дії загальної системи преференцій.

Підрозділ 1.3. „Правова характеристика пільг та преференцій у митній справі” присвячений дослідженню правової природи митних пільг, визначенню змісту та структури правового інституту митних пільг та преференцій як сукупності норм, що являють собою особливу систему виключень із загальних митних правил.

Найбільший вплив на зовнішньоекономічну діяльність, безумовно, мають фінансові переваги, тобто тарифні пільги та тарифні преференції, що існують у вигляді звільнення від справляння мита, зниження рівня митного обкладення та встановлення тарифних квот. Сьогодні для України паралельно існують два зовнішньоторговельні режими, один з яких застосовується для членів Світової організації торгівлі, другий – для всіх інших учасників міжнародних економічних відносин. Якщо для членів СОТ величина пільги на вид товару буде однаковою для всіх учасників з огляду на дію загального режиму найбільшого сприяння згідно з ГАТТ '94, то поза межами Організації Україна не пов'язана міжнародними зобов'язаннями надавати рівні умови доступу на внутрішній ринок, що означає можливість укладення двосторонніх домовленостей. Отже, правова основа дії пільгового режиму уособлює дворівневу систему, що, з одного боку, існує на міжнародному рівні (регулювання за допомогою норм міжнародного права), а з іншого – у власному (внутрішньому) митному законодавстві. Незважаючи на різні джерела весь цей комплекс норм, що регулюють порядок переміщення товарів та інших предметів, на які поширюються митні пільги та преференції, характеризується певною однорідністю – спрямованістю на встановлення особливої системи виключень із загальних митних правил та процедур. Це дає можливість говорити про існування у митному праві окремого інституту митних пільг та преференцій, який утворюється нормами міжнародного публічного права та національного митного права. Нормами, що утворюють цей інститут, зокрема, встановлюються: надання товару більш

пільгових, порівняно із звичайними, умов застосування заходів тарифного регулювання; особливий порядок застосування кількісних обмежень; застосування особливих процедур, метою яких є підтвердження відповідності товару умовам надання митних пільг та преференцій; застосування особливих процедур щодо контролю за розпорядженням товарами та іншими предметами, переміщеними через митний кордон на пільгових умовах.

Розділ другий „Правова база та типологія митних пільг та преференцій” складається з чотирьох підрозділів і присвячується аналізу митного законодавства України та міжнародних стандартів щодо підстав для надання пільг, дослідженню митних пільг як засобу реалізації державою її завдань та функцій, визначенню на цій основі типології митних переваг та їх особливостей.

Підрозділ 2.1. „Основні типи митних пільг та преференцій” присвячений визначенню типології митних пільг як одного з інструментів митної політики.

Митні пільги є регулятором зовнішньоторговельних відносин, своєрідним бар’єром між світовим ринком та власним ринком держави, а тому їх застосування спрямоване на одержання прогнозованого та бажаного результату: підвищення рівня митного обкладення зменшує товаропотік до держави, зниження ставок мита – відкриває внутрішній ринок світу. При цьому найбільший вплив мають саме тарифні пільги, що безпосередньо відбиваються на ціні товару, а відтак і на його конкурентоспроможності. Отже, тарифні пільги є, перш за все, регулятором економічних відносин. Щодо нетарифних привілеїв (для представників дипломатичного, консульського корпусу, міжнародних організацій), то вони скоріше є політичним засобом, оскільки надаються, переважно, на взаємній основі і відбивають характер політичних відносин між державами. Встановлення пільг впливає на активізацію з приводу їх використання, що може бути враховано при вирішенні власних потреб держави. У залежності від того, на здійснення яких функцій спрямоване надання пільг, їх запропоновано класифікувати на: митні пільги економічного характеру, митні пільги на виконання певних функцій, митні пільги цільового призначення.

У підрозділі 2.2. „Митні пільги економічного характеру (тарифні пільги і тарифні преференції)” визначено характерні ознаки зазначеного виду пільг, підстави їх одержання.

Застосування „економічних” пільг обумовлено єдиною метою – реалізацією економічної функції держави, що практично проявляється у пожвавленні міжнародного товарообігу шляхом залучення імпортованих товарів на внутрішній ринок та спонукання виходу вітчизняних товаровиробників на міжнародний рівень, що, у свою чергу, позначається на підвищенні конкурентоспроможності товарів національного виробництва, встановленні здорової конкуренції на міжнародному та внутрішньому ринках. Економічні пільги характеризуються наявністю спільних ознак, тому що всі вони:

надають тарифні (фінансові) переваги, звільняючи від сплати мита, знижуючи рівень митного обкладення або будучи квотами для преференційного ввезення товарів; є регулятором зовнішньоторговельних відносин; надаються предметам, що потрапляють у вільний обіг на митну територію країни. Таким чином, головною функцією економічних пільг є регулювання зовнішньої торгівлі. Підставою їх застосування є норми як міжнародного права, так і національного законодавства, відповідно до яких переваги можуть надаватися в односторонньому порядку як заходи підтримки економіки „слабких” країн, а також з метою задоволення потреб внутрішнього ринку у певному виді товару, та на взаємній основі, тобто за умови отримання національними товаровиробниками аналогічних переваг на інших ринках.

У **підрозділі 2.3. „Митні пільги, що надаються у зв’язку із здійсненням певних функцій”** визначено характерні ознаки зазначеного виду пільг, підстави та мета їх одержання.

Окрім регулювання зовнішньоекономічної діяльності, митні пільги є інструментом реалізації дипломатичної функції держави. Діяльність держави у цьому напрямку націлена на встановлення й підтримання дипломатичних зносин з іноземними державами відповідно до загальновизнаних норм та принципів міжнародного права. Характерними ознаками цієї групи пільг є: обмежене коло користувачів, надання не тільки тарифних, але й процедурних переваг, застосування на основі принципу взаємності, офіційний характер візитів та переміщених предметів. Саме митні пільги забезпечують дотримання таких принципів, як недоторканність особи голови дипломатичного представництва та його особистого багажу, недоторканність дипломатичної пошти та консульської валізи тощо. Метою застосування таких заходів є збереження дипломатичної таємниці, оперативне перетинання особами дипломатичного та консульського корпусів митного кордону України, що забезпечує належне виконання ними своїх функцій.

У **підрозділі 2.4. „Митні пільги цільового призначення, що надаються на виконання спеціальних програм”** визначено характерні ознаки зазначеного виду пільг, підстави їх одержання.

Митні пільги, як інструмент державної політики, забезпечують виконання соціальної та гуманітарної функцій держави через встановлення безмитного ввезення на територію України предметів для культурних, освітніх та наукових цілей. Особливістю цього виду пільг є цільовий характер їх надання. Така вимога цільового використання пільги підкріплюється контролем з боку держави. Характерними ознаками зазначеного типу пільг є: цільове використання переміщених предметів, односторонній характер застосування, надання на основі міжнародних угод, укладених з державами та міжнародними організаціями, або відповідно до конкретних державних програм.

Розділ третій „Митні процедури стосовно товарів, що переміщуються із застосуванням пільг” складається із трьох підрозділів і присвячується аналізу митного законодавства України та міжнародних стандартів щодо порядку переміщення товарів через митний кордон України із застосуванням пільг, визначенню особливостей митних процедур на основі типології митних пільг.

У **підрозділі 3.1. „Митні процедури в системі митного регулювання”** досліджується правова природа митної процедури як різновиду юридичної процедури через визначення її внутрішньої структури та особливостей.

Закріплені в матеріальних нормах можливості самі по собі є лише підставою, потенційною можливістю отримання переваг. Реалізація норм потребує встановлення відповідних процедур. Досягнення мети, результатів, що мають юридичне значення – митного оформлення з наданням переваг, можливе за наявності процедурних норм і є наслідком вчинення спрямованих дій. Використання громадянами своєї правоздатності для досягнення передбачуваного результату забезпечується професійною діяльністю митних органів. Виходячи із цього, до особливостей митних процедур належать такі: є формою управлінської діяльності митних органів, здійснюються за участі спеціального суб'єкта – органу державного управління, яким є митний орган, чітко визначений адміністративно-правовими нормами порядок. Здійснення митного контролю та митного оформлення передбачає послідовне вчинення процедурних дій, що групуються у стадії: порушення процедури; митний контроль; прийняття рішення про митне оформлення та митне оформлення.

Підрозділ 3.2. „Правове регулювання здійснення митних процедур при застосуванні митних пільг та преференцій” присвячений виявленню особливостей митних процедур при переміщенні через митний кордон України товарів із застосуванням тарифних пільг, а саме: пільг економічного характеру та цільового призначення.

Надання державою пільг супроводжується контролем за додержанням умов їх використання, а тому типологія митних пільг впливає на обсяг митних процедур та визначає їх особливості. Підставою одержання тарифних пільг є об'єктні умови, тобто особливі характеристики безпосередньо товару. Для отримання „економічних” пільг необхідною умовою є визначена країна походження, що підтверджується сертифікатом, а тому особливістю митних процедур є надання додаткового пакета документів щодо характеристик предметів ввезення. Щодо пільг цільового призначення, то вони надаються, переважно, з метою виконання освітніх та наукових державних програм, надання гуманітарної допомоги, а відтак супроводжуються додатковими формами контролю за цільовим використанням предметів.

Підрозділ 3.3. „Особливі митні процедури” присвячений виявленню особливостей митних процедур при перетині митного кордону України

особами та предметами із застосуванням нетарифних (процедурних) пільг, тобто пільг на виконання особами певних функцій.

Окрім регулювання зовнішньоекономічної діяльності, митні пільги є інструментом реалізації дипломатичної функції держави. Користувачами пільг у такому випадку є особи дипломатичного та консульського корпусів, а також особи, прирівняні до них. Отже, підставою одержання нетарифних пільг є суб'єктні умови, тобто особливі права спеціальних суб'єктів, що надані особам для виконання певних функцій, зокрема представницьких. Порядок здійснення митних процедур із застосуванням зазначеного виду пільг передбачений в законодавстві окремо. Митний кодекс України включає в себе відповідну главу. Таке виокремлення категорії пільг зумовлено, в першу чергу, особливими функціями та підставами їх надання. Надання „дипломатичних” пільг має політичний характер, оскільки відображає ставлення держави до інших учасників міжнародних відносин (держав та міжнародних організацій), надається на взаємній основі, а внутрішньо організаційні процедури з реалізації особами таких пільг впливають на імідж держави на світовій арені.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні механізму правового регулювання процесу встановлення та застосування митних пільг та преференцій в Україні. До основних результатів дослідження слід віднести:

1. У сучасному розумінні така категорія як митні пільги сформувалася у митному законодавстві у XIX ст. Від самого початку можна простежити тенденцію формування двох окремих за своїм походженням груп – митні привілеї для певних категорій осіб (насамперед дипломатичні та консульські представники) та митні пільги щодо окремих категорій товарів за видом або походженням (у рамках режиму найбільшого сприяння, „вільних портів”, торговельних союзів тощо).

2. Головною характеристикою митних пільг є їх виключний характер, який полягає у створенні особливого пільгового правового режиму, який у визначених законодавством випадках застосовується замість загального зовнішньоекономічного режиму, що діє в державі.

3. Не менш важливим аспектом є персоніфікований характер митних пільг та преференцій, оскільки їх надання обумовлюється або спеціальним статусом суб'єкта, що переміщує товари через митний кордон, або такими специфічними характеристиками товару, як походження, призначення, класифікація згідно з товарною номенклатурою або іншими характеристиками.

4. Слід виокремити різницю у правовій природі та механізмі застосування конкретних пільгових режимів, які в одному випадку є суб'єктними, визначаючи особливі права спеціальних суб'єктів, а в іншому – об'єктними, встановлюючи особливі правила щодо товарів – безпосередніх об'єктів правовідносин. Незважаючи на зміни у способах та цілях встановлення митних пільг, ці два механізми дії правових норм, що встановлюють конкретні митні пільги, існують і сьогодні.

5. Необхідно відзначити визначальну роль міжнародного права у формуванні сучасної системи митних пільг та преференцій, адже саме міжнародними угодами встановлено як пільги щодо спеціальних суб'єктів (дипломатичні, консульські), так і більшість видів митних пільг щодо товарів – загальна система преференцій для країн що розвиваються, пільги що застосовуються в рамках митних союзів, зон вільної торгівлі, угод, що встановлюють режим найбільшого сприяння, тощо.

6. Митні пільги можна охарактеризувати як сукупність тарифних та нетарифних (процедурних) переваг, що надаються особі або товару в процесі переміщення предметів через митний кордон України.

7. Найбільший вплив на зовнішньоекономічну діяльність, безумовно, мають тарифні переваги, до яких належать тарифні пільги та тарифні преференції. Аналіз законодавства свідчить про те, що термін „тарифна пільга” характеризує будь-яку перевагу, що полягає у зниженні рівня митного обкладення, ставка якого міститься у Митному тарифі. У той же час термін „тарифна преференція” характеризує подібну перевагу, що надається в залежності від країни походження товару. Тому доцільно внести наведені визначення до ст. 1 МК України.

8. Митний кодекс України ототожнює тарифні пільги і тарифні преференції. З метою подолання колізій у правовому регулюванні інституту митних пільг та преференцій, зокрема, МК України, Закону України „Про Митний тариф України”, Закону України „Про Єдиний митний тариф”, необхідно внести такі зміни до глави 51 МК України:

змінити назву глави з „Тарифні пільги (тарифні преференції)” на „Тарифні пільги і тарифні преференції”;

доповнити статтею 302-1 такого змісту „Тарифні пільги – пільги, що надаються Україною в процесі реалізації зовнішньоекономічної політики на умовах взаємності чи в односторонньому порядку товарам, що переміщуються через митний кордон України, у вигляді звільнення від сплати мита або зниження рівня митного обкладення. Тарифні пільги надаються на основі законів України та міжнародних угод, укладених в установленому законодавством порядку”.

9. Можна визначити три основні способи застосування тарифних преференцій, які існують у вигляді: 1) звільнення від справляння мита; 2) зниження ставок мита; 3) встановлення тарифних квот.

10. Розглядаючи весь комплекс правових норм, що регулюють порядок переміщення товарів та інших предметів, на які поширюються митні пільги та преференції, можна відзначити їх певну однорідність, яка полягає у тому, що у своїй сукупності вони являють собою особливу систему виключень із загальних митних правил та процедур. Це дає можливість говорити про існування у митному праві окремого інституту митних пільг та преференцій, який утворюється нормами міжнародного публічного права та національного митного права.

Нормами, що утворюють цей інститут, зокрема встановлюються:

надання товару більш пільгових, порівняно із звичайними, умов застосування заходів тарифного регулювання;

особливий порядок застосування кількісних обмежень;

застосування особливих процедур, метою яких є підтвердження відповідності товару умовам надання митних пільг та преференцій;

застосування особливих процедур щодо контролю за розпорядженням товарами та іншими предметами, переміщеними через митний кордон на пільгових умовах.

11. Важливою є класифікація митних пільг у відповідності до мети їх застосування. На цих підставах можна виокремити: 1) пільги, що надаються особам у зв'язку із здійсненням ними певних функцій; 2) економічні пільги; 3) пільги цільового призначення.

Пільги, що надаються особам у зв'язку із здійсненням ними певних функцій, спрямовані на забезпечення дипломатичної діяльності та передбачають звільнення як від сплати мита, так і від більшості заходів митного контролю.

Економічні пільги є засобом реалізації економічної політики держави та спрямовані на зниження рівня тарифних обмежень при ввезенні товарів на внутрішній ринок. Як правило, вони застосовуються на: 1) взаємній основі і є умовою отримання вітчизняними товарами аналогічних переваг на інших ринках; 2) невзаємній основі як частина колективних міжнародних заходів з підтримки економічного розвитку країн третього світу; 3) невзаємній основі з метою задоволення потреб внутрішнього ринку у певному виді товару.

Пільги цільового призначення спрямовані на сприяння вирішенню соціально значущих завдань: гуманітарних, екологічних, інноваційних тощо. Вони надаються на основі міжнародних угод або у відповідності до конкретних державних програм.

12. Типологія митних пільг впливає на обсяг митних процедур та визначає їх особливості. Застосування економічних пільг передбачає додаткові заходи контролю щодо визначення країни походження товару. Особливістю застосування пільг на виконання певних функцій є подання документів, що засвідчують дипломатичний статус осіб, або належність товарів таким особам та відсутність такої форми митного контролю, як митний огляд та переогляд. Застосування митних пільг цільового

призначення передбачає запровадження додаткових форм митного контролю, пов'язаного з перевіркою цільового використання товарів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Мармилова Т.Д.* Спеціальні та преференційні зовнішньоторговельні режими згідно правил СОТ / Т.Д. Мармилова // Митна справа. – 2007. – № 1. – С. 37-41.
2. *Мармилова Т.Д.* Правове регулювання митних пільг і преференцій в Україні / Т.Д. Мармилова // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць / голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – О. : Фенікс, 2008. – Вип. 34. – С. 221-228.
3. *Мармилова Т.Д.* Митні пільги та преференції: поняття та зміст / Т.Д. Мармилова // Митна справа. – 2008. – № 5. – С. 26-30.
4. *Мармилова Т.Д.* Митні пільги та преференції як специфічний засіб митної політики держави / Т.Д. Мармилова // Право : наук. вісник Ужгородського національного університету. – 2009. – Вип. 12. – Ч. 2. – С. 331-333.
5. *Мармылова Т.Д.* Новеллы таможенного кодекса Российской Федерации / Т.Д. Мармылова // Митна справа. – 2009. – № 5. – С. 108-112.
6. *Мармилова Т.Д.* „Дискримінаційні” винятки із загального режиму найбільшого сприяння згідно з правилами ГАТТ/СОТ / Т.Д. Мармилова // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.-форуму „Митна справа в Україні : теорія і практика”. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 75-78.
7. *Мармилова Т.Д.* Теоретичний та практичний аспекти здійснення преференційної торгівлі в умовах вступу України до СОТ / Т.Д. Мармилова // Правове життя сучасної України : тези доп. Всеукр. наук. конф. „Правове життя сучасної України” / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. Ю.М. Оборотов // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2008. – С. 243-244.
8. *Мармилова Т.Д.* Адаптація адміністративних процедур в митній справі до міжнародно-правових стандартів / Т.Д. Мармилова // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. „Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави”. – О. : ОДУВС, 2009. – С. 222
9. *Мармилова Т.Д.* Митні пільги та преференції як засіб реалізації функцій держави / Т.Д. Мармилова // Правове життя сучасної України : тези доп. Міжнар. наук. конф. проф.-виклад. і аспірант. складу „Правове життя сучасної України” / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. Ю.М. Оборотов. – Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс, 2009. – С. 302-304.

АНОТАЦІЯ

Мармилова Т.Д. Підстави та порядок встановлення та реалізації митних пільг та преференцій в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація є комплексним дослідженням механізму правового регулювання переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів із застосуванням до них митних пільг та преференцій і присвячена дослідженню правового змісту митних пільг та диференціації їх на основі виокремлення характерних ознак. За основу типології обрано сферу суспільних відносин, щодо якої здійснюється державний вплив. Досліджено генезу митних переваг та тенденції розвитку митного законодавства. Надано дефініції таким поняттям, як митні пільги та митні преференції, тарифні пільги та тарифні преференції. Весь комплекс правових норм, що ними регулюється порядок встановлення та реалізації митних переваг при переміщенні предметів через митний кордон України, запропоновано розглядати як інститут права. Здійснено порівняльний аналіз положень національного та міжнародного законодавства та сформульовано рекомендації з удосконалення нормативно-правової бази з метою узгодження правових норм національних законодавчих актів та з урахуванням вимог за міжнародними зобов'язаннями. Досліджено вплив типу пільг на обсяг та особливості митних процедур. Запропоновано практичні заходи удосконалення механізму застосування митних пільг при здійсненні митних процедур.

Ключові слова: митні пільги, тарифні пільги, тарифні преференції, митні переваги, митна політика, митні процедури, митний контроль, режим найбільшого сприяння, державний вплив, світова торгівля, зовнішньоторговельний режим, Світова організація торгівлі.

АННОТАЦИЯ

Мармылова Т.Д. Основания и порядок установления и реализации таможенных льгот и преференций в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация является комплексным исследованием механизма правового регулирования перемещения через таможенную границу Украины товаров и транспортных средств с применением таможенных льгот и преференций и посвящена исследованию правового содержания таможенных льгот и дифференциации их на основе выделения характерных признаков. За основу типологии взята сфера общественных отношений, на которую

направлено государственное воздействие. Таможенная льгота, как родовое понятие, рассматривается в качестве специфического средства таможенной политики, инструмента реализации функций государства. Исследованы генезис таможенных льгот и тенденции развития таможенного законодательства. Даны дефиниции таким понятиям, как таможенные льготы и таможенные преференции, тарифные льготы и преференции. Весь комплекс правовых норм, которыми регулируется порядок установления и реализации таможенных преимуществ при перемещении предметов через таможенную границу Украины, предложено рассматривать как институт права. Осуществлен сравнительный анализ положений национального и международного законодательства и сформулированы рекомендации по усовершенствованию нормативно-правовой базы с целью согласования правовых норм национальных законодательных актов и с учетом требований в рамках международных обязательств. Льготы предложено классифицировать на экономические, „целевые”, а также льготы, которые предоставляются лицам в связи с осуществлением ими определенных функций. Принадлежность льгот к группе определена на основе направленности на реализацию функций государства, а также отличительных признаков, влияющих на объем, основания и порядок предоставления преимуществ. Применение экономических льгот обусловлено необходимостью реализации одноименной функции, что проявляется в регулировании товарооборота. „Целевые” таможенные льготы являются, прежде всего, инструментом осуществления социальной функции. Применение льгот, которые предоставляются для выполнения определенных задач, предполагает реализацию дипломатической функции и проявляется в создании механизма оперативного перемещения лиц и товаров через таможенную границу государства. Исследовано влияние типа льгот на объем и особенности таможенных процедур. Так, признание права лица на получение экономических льгот предполагает применение дополнительных способов контроля, в частности подтверждения страны происхождения товара. Особенностью предоставления „целевых” льгот является введение дополнительных форм таможенного контроля, связанного с необходимостью проверки целевого использования товаров. Применение льгот для исполнения определенных функций предполагает подачу документов, удостоверяющих дипломатический статус лица либо принадлежности товаров такому лицу, и отсутствие такой формы контроля, как таможенный осмотр и переосмотр.

Ключевые слова: таможенные льготы, тарифные льготы, тарифные преференции, таможенные преимущества, таможенная политика, таможенные процедуры, таможенный контроль, режим наибольшего благоприятствования, государственное воздействие, всемирная торговля, внешнеторговый режим, Всемирная торговая организация.

SUMMARY

Marmylova T.D. The Grounds and the Procedure of Establishment and Implementation of Customs Benefits and Preferences in Ukraine. – Manuscript.

The thesis for Candidates of Law Degree by speciality 12.00.07 – Administrative Law and the Process; Finance Law; Information Law. – Odesa National Academy of Law. – Odesa, 2010.

The thesis represents the complex research of the legal system mechanism of transfer of goods across the customs border of Ukraine with the use of special customs terms. These special terms can be of two kinds such as tariff benefits and non tariff privileges. The former are given to goods, the latter – to persons. Both groups of benefits represent the exception to the general rule of transfer of goods and persons across the customs border of the country. The thesis is devoted to the research of the essence of special customs terms and their classification on grounds of distinctive signs. The research contains the definitions of such conceptions as customs benefits and customs preferences, tariff benefits and preferences. The forms of each special term are determined. According to the fields of social relationship, that are to be regulated by state, benefits are proposed to be divided on economic benefits; benefits, given with the aim of carrying out definite functions; benefits, given for a specified purpose. The understanding of customs benefits as the unique means of customs policy of the state is based on the special customs procedures. The number and the uniqueness of customs procedures are determined by the type of benefits. The number of procedures is formulated in the research in each case. It is proved that the realisation of such state functions as economic (regulation of inner market), diplomatic (transfer of Corps Diplomatique persons), social (opportunity to transfer goods for education and medical purposes, to enrich the national market with goods, which are not produced in the country) is impossible without special customs term. The role of customs benefits is getting more important because of membership in the World Trade Organisation. So the research touches on the subject of customs security.

Key words: customs benefits, tariff benefits, tariff preferences, customs privileges, customs policy, customs procedures, customs control, most favored nation treatment, world trade, state regulation, foreign trade regime, World Trade Organization.